

II.

BESZÉD,

MELYLYEL

1878. szeptember 1-én

A BUDAPESTI KIR. MAGY. TUDOMÁNY-EGYETEMBEN

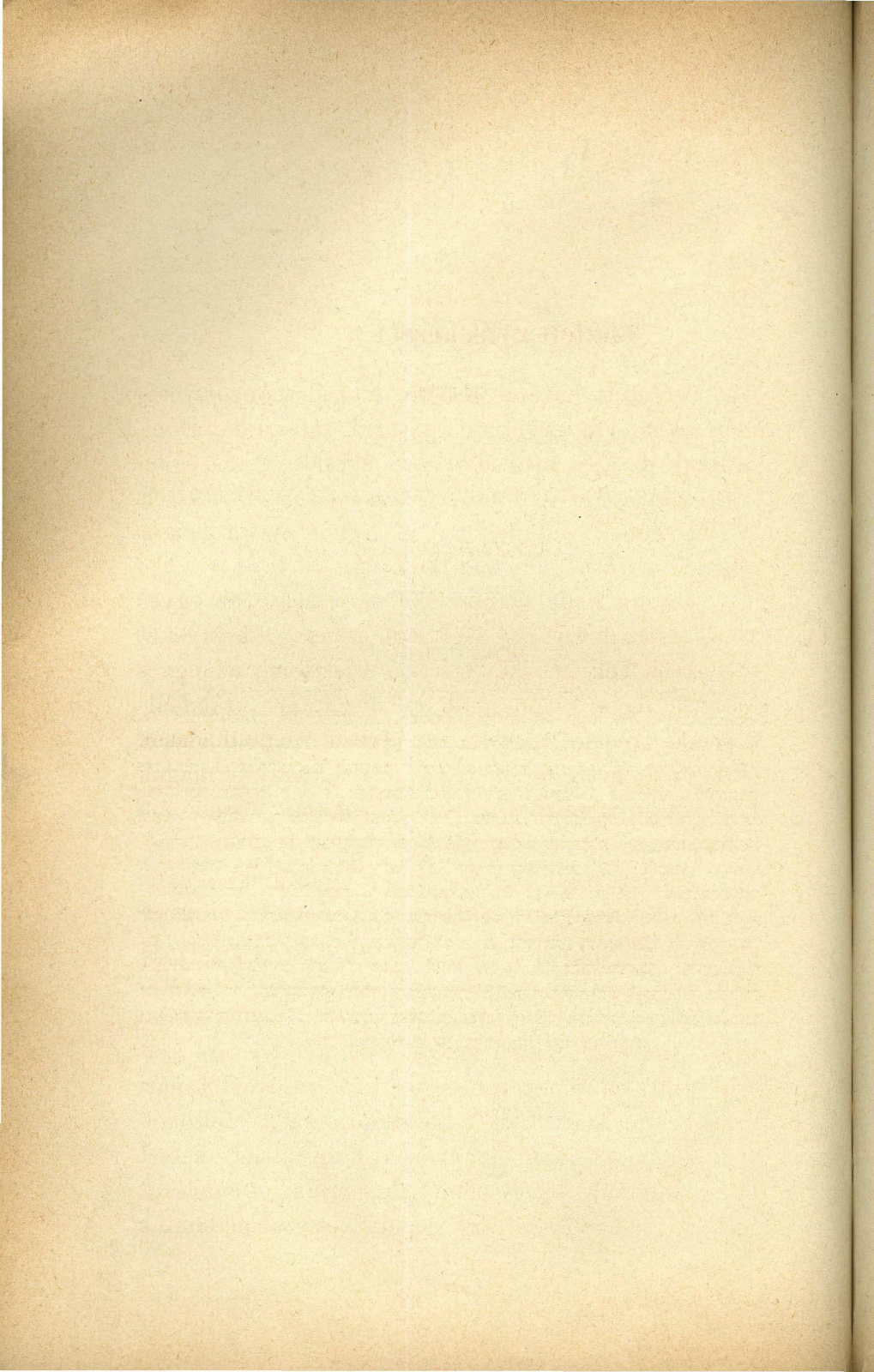
RECTORI SZÉKÉT

ELFOGLALTA

JENHOSSÉK JÓZSEF,

KIR. TANÁCSOS, A SVÉD KIR. VASAREND LOVAG KERESZTESE; ORVOS- ÉS SEBÉSZTUDOR, SZEMÉSZ- ÉS SZÜLÉSZMESTER, A LEIRÓ ÉS TÁJBONCTAN NY. R. TANÁRA; A BONCTANI INTÉZET ÉS GYŰJTEMÉNYTÁR IGAZGATÓJA, A PÁRISI NÉMET ORVOSTÁRSULAT TISZTELETI S VALÓDI TAGJA; A CSEHORSZÁGI PRÁGAI ORVOSTÁRSULAT, A PÁRISI SOCIÉTÉ ANATOMIQUE ÉS A MÜNCHENI SOCIÉTAS ANTHROPOLOGICA TISZTELETI TAGJA; A PÁRISI SOCIÉTÉ AUTHROPOLOGIQUE MEMBRE ASSOCIÉ EXTERIEUR; AZ ORSZÁGOS RÉGÉSZETI ÉS EMBERTANI TÁRSULAT ÁLLANDÓ VÁLASZTMÁNYI TAGJA ÉS AZ ŐSRÉGÉSZETI ÉS EMBERTANI SZAKOSZTÁLY ELNÖKE; A M. TUD. AKADÉMIA, A KIR. MAGY. TERMÉSZETTUDOMÁNYI, A BUDAPESTI KIRÁLYI ORVOSEGYLET ÉS A NAGYSZEBENI TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT RENDES, A M. KÖNYVKIADÓ TÁRSULAT ALAPÍTÓ, A CS. KIR. BÉCSI ORVOSEGYLET ÉS A CS. KIR. ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYTANI EGYLET, A PÁRISI SOCIÉTÉ DE BIOLOGIE, A BRÜSSELI SOCIÉTÉ ROYAL DE SCIENCES MÉDICALES NATURELLES, ÉS A BERLINI GESELLSCHAFT FÜR ANTHROPOLOGIE, ETHNOLOGIE UND URGESCHICHTE LEVELEZŐ TAGJA.

Tisztelt gyülekezet!

Szeretett hazánk első m. k. tudomány-egyetemén ezen évre egyetemi rectorrá választatván, — ismerve az ezen hivatallal járó kötelességeket és felelősséget, — az ez iránt hozzám menesztett tisztelt küldöttségnek válaszolnom — vajjon a rectorságot elfogadom-e? — nem vala könnyű.

Számot kelle vetnem, képes leszek-e az egyes karok tudományos előhaladására szükséges igényeket magasabb helyen sikeresen előterjeszteni; az egyes tanárok jogos kívánságait előmozdítani; szabadalmainkat védeni, bárhonnan eredő megtámadások ellen; az egyetemi polgárok szabadságát a maguk körében fentartani és az ezekkel netalán történő ártalmas visszaéléseknek illő fegyellemmel gátot vetni.

Mindezeket fontolóra vévén, és megemlékezvén a nagy *Kölcsey* eme szavaira: „Egyedül a legnagyobb erő sem tehet mindent, egyesített erőknél pedig a lehetetlennek látszó is gyakran lehetséges“ — s hogy ez irányban az egyetemi tanács jeles tagjainak szíves közreműködésére számíthatok; — tekintetbe véve továbbá 24 évi tanári működésem alatt tett tapasztalataimat, — eltökéltem magamat arra, hogy ezen díszes állást, melyet hatvanegy év előtt boldogult atyám *Lenhossék Mihály*, és 186°/₁-től, azaz jogaink és szabadalmaink

visszaadásának ideje óta, annyi kitűnőség viselt, és melyet éltem egyik legnagyobb kitüntetésének tartok, elfogadjam.

Igenis, elfogadtam azt, és a midőn ezen díszes helyet elfoglalni szerencsém van, kijelentem, hogy teljes erőmmel arra fogok törekedni, miszerint a rectori működésemenek kiszabott idő tartama alatt, különösen egyetemünk két oszlopa, — a mint ezt már 1869-ben egy tisztelt elődöm kiemelé (*Rupp N. J. rectori székhelyi beszéd. 52. lap*), u. m. az önkormányzati jog és a tanszabadság sértetlenül fennmaradjanak, és annak minden irányban teljes érvény szereztessék; végre, hogy minden eljárásomban követendő jeligémnek „Suum cuique“ (*Domitius Ulpianus. Digesta. Lib. I. §. 10.*) megfeleljek. Ezen díszes hely elfoglalásánál felhasználok a kedvező alkalmat, székhelyi beszédem tárgyául „*az új egyetemi polgár szabadságainak helyes felhasználásáról*“ röviden értekezni; bár jól tudom, hogy ezen egyetem más nagy érdemű tagja már 1865-ben hasonló tárgyú előadást tartott, u. m. „*az egyetemi polgár hivatásáról*“ (*Pauler Tivadar jog- és államtudomány kari dékán tanévmegnyitó beszéde*), kinek tollával és egyetemünk történeti és jogi ismereteivel korántsem mérközhetem.

Hogy miért választottam éppen e themát székhelyi beszédem tárgyául, annak oka az, hogy mint az emberi épbonctan tanára — éppen az orvosi tanfolyam kezdőivel jövén érintkezésbe, azon ismételt tapasztalást tettem, hogy hazánk különféle felsőbb gymnasiumából az ezen tudomány-egyetemre egybegyültek, állásukat, teendőiket, jogaikat és kötelesegeiket nagyrészt éppen nem helyesen fogják fel.

De nem is lehet ez máskép, ha figyelembe vesszük, — kevés kivétellel, — a főgymnasiumoknak eddigi tanításmódját és eljárását, melyek némelyikében a vallás dogmaticus tanítására és a felekezeti szertartások szigorú megtartására fektetik a főszűlyt; míg némely más főgymnasiumokban a hazai nyelv, irodalom és classicus nyelvészeti, valamint a hazai történelem tanítása semmi kívánni valót nem hagy hátra, de a természettudományok hiányosan taníttatnak; ezek mutatványos előadására szükséges gyűjtemények, eszközök, készülékek és gépek nincsenek meg. — Ezen elősoroltak és mások az ifjút, ki azon korban van, melyben kedélye viaszként felvesz minden benyomást, oly állapotba helyezik, midőn az egyetemre jön, hogy csak ritkán képes állását, szabadságát és kötelességét kellően felfogni.

Es miben rejlik még egyeseknél ezen, nemcsak az egyetemi polgár állására, de különösen az ifjú szellemi és tudományos kiképzésére és kifejlésére károsan ható állapotnak oka, mely meglehet, erkölcsi sülyedésre is vezethet? — Véleményem szerint abban, hogy nincs sem szellemi, sem tudományos tekintetben a főgymnasiumból a tudomány-egyetemre átvezető híd; és így a főgymnasiumi korlátokból kiszabadult ifjú, mint új egyetemi polgár egyszerre olyan szabadság és önállóság birtokába jut, melylyel a főgymnasiumoknak ellenkező szervezeténél fogva addig nem élhetett.

Ezért is — nézetem szerint — a főgymnasiumok két legfelsőbb osztályai áthidalási éveknak volnának tekintendők, és e szerint az illető tanulókat szellemi és tudományos tekintetben nagyobb önállósággal kellene felruházni.

Hazánk különböző vidékeiről a fővárost legelőször látó, semmi ismeretségre és útmutatásra nem találó új egyetemi polgár, kit szülői, gyámolói, vagy jóakarói — gyakran nem kis áldozatokkal — látnak el a szükségesekkel, — ki meglehet, magára hagyva még sohasem volt, nem tud hová fordulni, mit tenni?

Így megtörténik gyakran, hogy elcsábítatva a főváros számtalan mulatságai és élvezetei által, sőt könnyen meglehet, rossz társaságba keveredvén, olyan élvezetek örvényébe sodortatik, melyeknek egészségére való súlyos következményeit ily szerencsétlen áldozat sokszor élethosszáig siratja. Pedig már *Salamon* a bölcs int: „Ante omnia custodi, fili, cor tuum, nam inde procedunt actiones vitae.“

Mások, kik az illető kar dékánja által felvétettek, a lecke könyv átvétele után nem képesek megítélni, mily tantárgyak hallgatására iratkozzanak be? S így megtörténik, hogy az új egyetemi polgár olyan tárgyakat választ, melyeket még meg nem érthet, mivel az azokhoz szükséges alapul szolgáló tudományt még nem hallgatta, vagy pedig, a mi még károsabb, egy vagy több, a többi tudományok alapjául szolgáló tantárgy hallgatását későbbi időre halasztja.

Ezen tájékoztatlanságból eredő sajnálandó bajokat azonban az új egyetemi polgár teljesen kikerülheti az által, ha régiebb szorgalmas egyetemi tanulóknak tanácsával él, vagy pedig egy vagy más tanárhoz folyamodik.

A mi pedig ezen tudomány-egyetemen a tantárgyak előadásait illeti, tudják meg önök új egyetemi polgárok, hogy az egyes tudományok nem azon szűk határok közt tárgyaltnak, mint a főgymnasiu-

mokban, hanem a legszélesebb alapon, a tudomány mostani színvonalának megfelelőleg, a legutóbbi ideig terjedő kutatások és felfedezések felhasználásával. Így előfordulhat, hogy a mi tegnap még alapos ténynek állíttatott, ma már nem áll, mert a forrási folyamat a tudományban örökös, mely által az mindinkább megtisztul a salaktól és az igazsághoz közeledik. — De a mellett látni fogják azt is, hogy a mennyi új ajtó nyilik meg előttük, annyival több zártra akadnak. Büszkeséggel mondja el magáról korunk egyik legnagyobb tudósa, *Virchow Rudolf* egy beszédben: „Das, was mich ziert, ist eben die Kenntniss meiner Unwissenheit.“ (*Die Freiheit der Wissenschaft im modernen Staat. Rede, gehalten in der dritten allgemeinen Sitzung der fünfzigsten Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte zu München. Berlin. 1877. 10. lap.*)

Az előadások kétfélék : szóbeliek és mutatványokkal járók.

A mi az elsőket illeti, az élő szó semmi olvasás által ki nem pótolható, mert a könyv nem alkalmazkodik az olvasóhoz, és a könyv csak azt tartalmazhatja, a mi a szerzőnek tudomásához jutott azon pillanatig, mikor tollát letette. — Ki nem tudja, hogy az élő szóval előadott egyes tételek mennyire képesek a hallgatók emlékezetében megmaradni, és mennyire hozatik érvényre ez által azok gyakorlati foganatosítása; — holott minden tudományos könyv deductiói hosszabb tanulmányozást igényelnek, a míg úgyszólván vérré válhatnak. — Az élő szó az, a mely szikra gyanánt gyújt, s melynek parlamentális érvényre jutásának köszönhetjük alkotmányi életün-

ket. — De jól tudom azt, hogy az élő szó kétélű kés, mely, ha hamis proféták kezében van, a tudatlant elámítja, fanatizálja, és olyan beteges társadalmi kinövéseket idéz elő, a minőt újabb időben az úgynevezett social-democratia mutathat fel.

Kinek ne jutnának ezeknél a halhatatlan *b. Eötvös József* szavai eszébe „Nekem úgy látszik, hogy az ostoba emberek száma fogy, de a bolondoké tetemesen szaporodik. (*Gondolatok. Pest. 1864. 9. lap*), mert, mint *Verulami Baco* mondja: „Non recipit stultus verba prudentiae, nisi ea dixeris, quae versantur in corde ejus.“ (*De dignitate et augmento scientiarum. Lugani. 1763. Pars II. Lib. VII. 463. lap.*)

Hogy a mutatványokkal és kísérletekkel járó előadások azoknak folytonos hallgatását követelik, magától értetődik; mert pl. az ép ember-bonctani előadásokra kikészített emberi hullára, vagy annak részeire már vár a tátongó sír; — a kísérletek ismételt leírására pedig nincs alkalom, a miért a *Burns József* egyik jeles költőnk által lefordított eme szavait véssék önök mélyen szíveikbe:

„Ragadd meg a jelent, habár
Röptében is, míg éred,
Mert az alkalom
„Nem mindig jó, ha kéred.

(*Szász Károly. Kisebb műfordításai. 3 köt. Pest. 1872. I. köt. 339. lap.*)

De a mutatványos előadásoknak bármily szorgalmas hallgatása még koránt sem elég ezen tudományok elsajátítására, hanem önöknek új egyetemi polgárok saját kezük munkájával kell ahhoz járulniok,

mert az illető tárgy minősége s szervezete csak ez által lesz maradandó képpé lelkőkben. — Valóban találóak e szavak, melyeket a párisi L'école de médecine boncztermének ajtaja felett olvastam: „Hic locus est, ubi mors gaudet succurrere vitae.“ — Erre pedig szolgálnak az egyes tudományok intézeteihez csatolt, minden szükségessel ellátott termek, melyekben minden egyetemi polgár kényelemmel dolgozhatik az illető tanár és tansegédei útmutatásai mellett.

De ott is fogják tapasztalni, hogy *Verulamii Baco* e mondatában: Duplex est sensus culpa, aut destituit nos, aut decipit.“ (*Novum organum scientiarum. Edit. prima. Venetiis. 1762. 7. lap*) sok igazság van.

Különösen kiemelendők az országgyűlésnek jól értelmezett bőkezűsége és ő cs. és apostoli királyi F e l s é g e legkegyelmesebb jóváhagyása folytán felállított újabb nagyszerű intézetek, melyeknek — a vegytaninak kivételével, mint a halhatatlan *b. Eötvös József* műve, — a jelenlegi közoktatásügyi minister úr alkotója, u.m. az egyetem épületéhez hozzá épült új részek, mi azon nagy hiányt, hogy az előadási helyiségekben a beírott hallgatók száma be nem férhetett, végképen megszüntette; — továbbá a szép egyetemi könyvtár, az élettani, a sebészeti és az épen most megnyitandó épbonetani intézetek külön épületei, a melyek e világ mivelt országainak hasonló intézeteivel bátran kiállják a versenyt; — intézetek melyeknek alkotóira alkalmazhatók *Horatius* eme szavai: „Exegit monumentum aere perennius.“ (*Carmina. Lib. III. Oda I. vers. 1.*). — Oh mily örömmel venné most vissza a dicső emlékü *Toldy Ferencz* e

diszes széken 1872-ben akkor még teljes joggal mondott e szavait: „Dolgozdáink térben, eszközökben, kényelemben fogyatkoznak, melyek nélkül a kedv és üzendő tudományos munkán áldás nincsen;“ főleg ha az annyira szükséges belkóroda építkezésének megkezdését látná.

Vannak a mostaniaknál czélszerűbb eszközök, melyek által azon cél elérhető, hogy az egyetemi tanár hallgatóinak szorgalmáról és előhaladásáról biztos tudomást szerezhette. és ilyen eszközök, a hol az illető tudományok előadása csak szóbelileg történik, bizonyos az egyetemi tanár részéről kitűzött feladatoknak írásbeli megfejtése; a hol pedig az előadások mutatványosok, és e szerint dolgozdákkal kapcsolt intézetek léteznek, ott úgylis bő alkalom van az illető tanárnak minden egyes ott dolgozó egyetemi polgárral megismerkedni, és tudományos képzettségének fokáról, valamint szorgalmáról meggyőződni.

Azért is leghelyesebb az 1870-ben *b. Eötvös József* által szervezett, és a mostani közoktatásügyi minister úr által bővített állami ösztöndíjak elnyerésére kiszabott pályázati eljárás, mely szerint csak azon egyetemi polgárok bocsáttatnak pályázatra, kik mint szorgalmasak ismeretesek, mire az egyes kari tanári testület által a rendes tantárgyak mindegyikéből pályakérdések tűzetnek ki, melyeknek írásbeli megoldására a pályázók, — a tantárgy szabad választása mellett, — bizonyos kiszabott határidő és kellő felügyelet alatt köteleztetnek; és ha a megoldás a szigorú bíráló után helyesnek találtatott, bocsáttatnak az illetők a már valóban érdem-

leges colloquiumra. Hogy milyen célszerű ezen eljárás, mutatja azon szép eredmény, hogy az ily módon államösztöndíjat nyert egyetemi polgárok az egész tanfolyam alatt mind szorgalmukra, mind előmenetelükre nézve mindig kitünőknek bizonyultak.

De sajnosan kell felhoznom azon szomorú tapasztalatomat, hogy a nem csekély utazási ösztöndíjak, melyeknek céljuk az illető ösztöndíjast valamely tudományban magasabban kiképezni, és ekképen az egyetemi tanárjelöltségre képesíteni, csak igen ritkán felelnek még céljuknak; mivel pl. ilyen több évi magasabb ösztöndíjjal ellátott orvostudorok, többnyire nem a tanárjelöltségre, de igenis az orvosi magán gyakorlatra való kiképeztetést tartják szemük előtt, jól tudván, hogy „Dat Galenus opes“; sőt, ha évek után utazásokból visszatérnek, nem hazánk vidékén ütik fel oly annyira szükséges orvosi gyakorlatuk sátorát, hanem, mint azt az utolsó statisztikai kimutatások bizonyítják, e főváros úgy is túlságos számú gyakorló orvosainak sokaságában tűnnek el, mi sem az állam, még kevésbé pedig tudomány-egyetemünknek hasznára nem válik.

Én úgy hiszem, hogy az állam azoktól, kiknek magasabb kiképeztetésére éppen nem fényes financialis állapotaink mellett, nem csekély áldozatokat hoz, megkövetelhetné, hogy az állam rendelkezésére legyenek; így aztán az állam nem jutna azon szomorú helyzetbe, hogy egy-egy megürült theoretikus tanészék betöltését éveken át kénytelen elodázní.

Egyik legszebb intézmény, mely az egyetemi polgárok tudományosságának fejlesztését s az Alma Mater fényének előmozdítását szíven hordozó nemes

lelkű hazafiak alapítványainak köszönhető: a pályakérdések évenkénti kitűzése.

Mily öröm fogja el az egyetem' polgárok jobbait, midőn ezek kitűzetnek, és hangzik „*Jacta alea est* (C. Suetonii Tranquilli de vita Caesaris ad Septimium Clarum praefectum, praetorio. Lib. I. 33.). Jobban telvék az egyetem és a m. tudományos Akadémia könyvtárai; minő buzgalommal foly a munka az egyes intézetekben, ha készítményekkel járó a pályakérdés. Mily öröm az, mikor az egyetem újalakításának emléknapiján tartandó nagy ünnepélyen a pályanyertesek felhivatnak, és az egyetemi rector kezéből veszik át kiérdemlett díjukat. Pedig a pályakérdés írásbeli megoldása körül tett fáradságokkal többnyire semmi arányban nem áll a kitűzött díj, és ha készítményekkel járó vala a pályakérdés, a melyek mindig az egyes intézetek gyűjteményének birtokába jutnak, becsükre nézve azt többnyire sokszorosan felülhaladják. Ily módon a bonctani és görceői gyűjtemények a legtanulságosabb és legkitűnőbb készítményekkel szaporodtak. De e mellett az egyik vagy más szaktudományban kiváló tehetség napfényre jövén, az illető később mint tanérsegéd vagy gyakornok alkalmaztatván, azon szaktudományban kiképezheti magát a tanárjelöltségre, és célját bizonyosan el is éri, mert azon kor elmúlt, mikor a tanszék csak az illető tanár nyugalmaztatása vagy halála következtében töltetett be, hanem most a kimutatott tudományos szakképezettség kedvéért állítattnak fel tanszékek. — Sajnálандó valóban, hogy az évi pályadíjak száma oly csekély, mert pl. az orvosi karnál a 12 főtudományra négynél több soha sem esett; nem kevésbé

sajnálatos a pályadíjak csekélyisége, mert pl. az orvosi tudományokból kitűzött pályakérdésekre egyenként 50 forintnál több még eddig nem jutott; a mihez még járul, hogy az gyakran kettő közt osztandó szét, különösen a kitűzött boncztani kérdésnél, mely a hullán kidolgozott készítménynyel járván, megoldását egy nem győzi.

Azért már 1865-ben egy érdemdús elődöm azon ajánlattal lépett fel, hogy „csupán magány alapítványokból minden évben egyetemi polgáraink közt 800 forintnál több volna fordítandó tudományos pályakérdések jutalmazására“ (*Wenzel Gusztáv rectori székfoglaló beszéd, — 65. lap*); melynek valószínűsítéséhez az egyetemi polgárok tudományos munkásságát és elfoglaltságát olyannyira ohajtó jelenlegi közoktatásügyi minister úr könnyen hozzájárulhatna az által, ha a sok utazási ösztöndíj egyikének e célra való fordítását elrendelné.

Hogy mily hatalommal, jogokkal, sőt külső fénynyel ruháztatott fel az első egyetem felállításától kezdve az egyetemi rector, legyen szabad tisztelt gyülekezet különösen a nagyérdemű Dr. *Pauler Tivadar*, jelenlegi igazságügyi minister úr és másoknak (*Pauler Tivadar Egyetemünk Rectorai és Cancellarai. Új magyar muzeum. 1856-iki évfolyam. I. köt. 203—222. lap. — Fejér Georgius. Historia academiae Scientiarum Pázmánianae archiepiscopalis ac Mariae Theresianae Regiae literariae. Budae. 1835. — 15. lap és köv. — Rupp Nep. János. Beszéd, melyet a m. k. tudományegyetemi orvosi kar fenállásának százados ünnepén mondott. Budán. 1871. — VII. lap és köv.*) egyetemünk

történelmének kutatásai nyomán a következőket felhozni.

A legrégibb egyetemeknél, u. m. a bolognai (állítólag már 425-ben *Theodosius junior által alapított*), a párizsi (1150-ben), a montpellieri (1196-ban) és a salernói (1253-ban) azon kitűnő állás és tekintély, melyre a középkor testületalkotási szellemében, tanulók és tanítók szabad egyesüléseiből emelkedtek, visszatükröződött különösen főnökük, a rector rangjában és díszjogaiban, — kiket későbbben a XVI. századtól kezdve „Magnificus“ címmel ruháztak fel, cím, mely némely országokban csak a hercegeket illette meg. Ehez járult még a biboros palást, mely nagyrészt mai napig is díszíti a külföldi egyetemek rectorait, az aranyszövetű epomis, az arany nyakláncz, a jogar és más külső jelvények, mint a rectori hatalom kifejezői. E mellett minden művelt ország kormánya igyekezett az egyetemi rector rangállítását minél magasabbra emelni.

Így a párizsi egyetem rectorát *Fülöp Ágost Károly* 1200-ban kelt kegylevelében sérthetetlennek nyilvánította, valamint a rector rangja a püspöké fölé helyeztetett, sőt ez iránt a bibornokkal is verseny támadt.

Németalföldön a leydeni egyetem rectorának elsobbségét a tartomány helytartója kétségbe nem vette.

Bécsben a városi tanács 1368. december 20-kán kelt okmányában az egyetem rectorát „Durchlaucht“-nak nevezte; ugyanott hivatalos működésében a püspök fölött bírt előranggal, és 1751-dik év végig azon kitüntetésben részesült, hogy nyilvános egyházi ünnepeleknél a távollévő fejedelem helyét pótolta.

Hogy minden országban e mai napig az egyetemi rectorship minő tekintélyben és magas rangban áll, bizonyítja azon tény, hogy lordok, ministerek, hercegek, sőt még uralkodó fejedelmek is e méltóság elfogadását mindig kitüntetésnek tartották. — A sok közül csak lord *Stanley*-t (1869) Londonban, b. *Somaruga*-t volt közoktatásügyi ministert (1849) Bécsben, a porosz trónörökös herceget, *Károly* ausztriai főherceget (1796), Szász-Weimar nagyherceget és uralkodó fejedelmet (1853), végre a hannoverai uralkodót, ki a Georgia-Augusta göttingai és *János* ausztriai főherceg, ki az innsbrucki egyetem örökös rectora vala — említem fel.

Egyetemünk *Pázmány Péter* bibornok-primás által 1635-ben történt megalapításánál, midőn az egyetem csak négy bölcészeti és négy hittani tanszékből állott, a rectorship azonnal felállított, és „Magnificus“ címmel ruháztatott fel, továbbá a Bécsben készült ezüstös nagyobb jogar, mint a rectori és a két kisebb, mint a bölcészeti és hittani dékáni hatalom jelvényei, már is használtattak.

1667-ben *Losy Imre* és *Lippay György* primások végrendeleti hagyatékaiból a négy tanszékből álló jogi kar állított fel, és e kar dékáni hatalmát képviselő kis ezüstös jogar készíttetett.

A még hiányzó orvosi kart a dicső *Mária Terézia* állította fel 1770-ben, mely alkalommal annak dékánja hatalmának jelvényével kisebb ezüstös jogarral láttatott el; továbbá az eddig érseki címet viselő egyetem „királyivá“ lőn.

Pázmány Péter az ő általa alapított egyetemet a Jézus-társaság szigorú felügyelete és hatalma alá

helyezte, míg XIV. *Kelemen* pápa 1773-ban ezen rendet fel nem oszlatta.

Még a három karból álló egyetem a Jézus-társaság hatalma alatt állott, a rector annak generálisa által neveztetett ki.

1770-ben a dicső *Mária Terézia* által valódi egyetemi rangra emeltetvén, a rector szabad választása rendeltetett, mely akkor még (*buzini gróf Keglevich Zsigmond, valóságos makári püspök, ratóti és esztergomvári prépost*) egyházira, és csak 1773-ban az első világra (*Lakics György Zsigmond, jogtudor, az egyházi jog tanára*) esett; míg 1835-ben választott az első nem katolikus, hanem ágostai vallású rector (*Schedius Lajos, bölcsész tudor, és akkori aesthetika tanára*).

Csak az 1848-ki események után, 1849-től egész 1860-ig a szabad rectori választás fel volt függesztve (azon 11 év alatt az akkori kormány által kinevezett *Virozsil Antal* jogtudor és a büntetőjog tanára viselte a rectori méltóságot).

A nagy emlékü I. *Ferencz* császár és király alatt 1819-ben a rector feldíszítésére nagyobb, a négy dékán számára pedig kisebb arany csillagos nyaklánczok adományoztattak.

Jelenleg ezen egyetemünk rectora minden azon jogokkal és hatalommal el van látva, hogy az összes egyetemi élet szabadságait erélyesen védhesse, de egyszersmind e szabadságokkal való visszaéléseket épen önkormányzati érdekében megakadályozhassa, és a fenálló törvények, szabályok és rendeletek szigorú megtartásának érvényt szerezhessen. Ő elnöke az akadémiai tanácsnak, — melynek határozatait foganatosítja.

Ezek után önök új egyetemi polgárok láthatják, egyetemünk mind szervezetére, mind intézeteire a tudományos haladás követelményeinek minden tekintetben megfelelni képes, és hogy önök közül mindenki nemcsak választott életpályához szükséges kiképztetést nyerhet, hanem bármelyik szaktudományban tanárjelöltségre is kiképezheti magát; különösen ha tekintetbe vesszük azt, hogy a mostani közoktatásügyi minister úr törekvése folytán a főtudományokon kívül ezen egyetemen minden *fontosabb* mel léktudomány is képviselve legyen jeles tanárok által; tudományok, melyek nemcsak egyetemünk tekintélyének és fényének emelésére szolgálnak, de annak lényegesen kiegészítő részét is képezik.

És így tudomány-egyetemünknek arra nézve minden kelléke megvan, hogy az 1875-ben volt nagyérdemű elődöm e díszes széken hangoztatott e szavainak megfelelhessen: „A tudomány és tudományosság nemcsak az emberiség legnagyobb kincse, erkölcsi méltóságunk és nagyságunk alapja, nemünk művelődésének és haladásának legszebb terméke és támasza, az emberi ész vajadásainak és munkájának legfénylőbb diadalma; de egyszersmind erő, alap és hatalom; — azért is egy nemzet oly magosan áll, mint egyetemei (*Kautz Gyula 1873-ban tartott rectori székfoglaló beszéde 32. lap*).

De a szabad tudomány csak szabad államban tarthatja fen magát, mire nézve nem elég még a szabad alkotmány, hanem a haza összes lakóinak közreműködése és összetartása feltétlenül szükséges, a mi csak hazánk különböző nemzetiségei érdekei-

nek és szokásainak tiszteletben tartása, egymás iránti engedékenysége és előzékenysége által érhető el.

Ennek egyetemi polgárok önök adhatnak legszebb kifejezést. Mert ámbár még sohasem tapasztaltam, hogy az egyetemi polgárok a más vallásuakkal a vallás különbségét éreztették volna, — de nem hallgathatom el, hogy a különféle nemzetiségűek közt nem vettem észre azon testvéri kapcsolatot, mely a külföldi egyetemek különféle nemzetiségű polgárait egybefűzi és diszíti.

Fontolják még önök minden nemzetiségű egyetemi polgárok, hogy e tudomány-egyetemen a tudományosságba való kiképeztetésre mindenkinek egyiránt helye van, hogy maholnap e hazának hasznára s műveltségének terjesztésére lehessen.

E hazának, melyben mindenki nemzetiégi különbség nélkül egyenlő szabadságot és jogokat élvez és terhet visel; és — ámbár saját nemzetiségére mindenki jogosan büszke lehet, — mégis csak egy nagy család fia, melynek neve a „*haza*“; mely nagy család csak polgárainak szoros összetartása, egyetértése, egymás iránti engedékenysége és őszintesége által szilárdulhat meg és állhat fen; — főképp a mostani viszonyok közt, melyek mindenkit meggyőzhettek, hogy jobb jövője, mint épen hazánkban nincs, mint *nagy költőnk* énekli :

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely,
Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt élned, halnod kell.

És önök, egyetemi polgárok! kik az élet tavaszát, az ifjúságot élitek, kiknek viruló arczaiban gond,

bú, csalogás és háladatlanság még barázdákat nem vésett; kiknek nyílt szívük az igazságért és magasztos eszmékért dobog; — meg akarják csonkítani az élet egyik legszebb örömét „a barátságot“ a különféle nemzetiségekre való tekintet által? melyről már Cicero azt mondja „*Quid dulcius, quam habere quicum omnia audeas sic loqui, quam tecum*“ (M. T. Ciceronis Laelius sive de amicitia dialogus ad T. Pomponium Atticum. VII. 22.).

Kecsegtet engem ezen egyetértés reményével a tapasztalt miveltségnek, a kötelesség érzetének, a szorgalomnak, a tanárok iránti bizalomnak és tisztetnek gyarapodása, és épen a mi tudomány-egyetemünk különféle nemzetiségű hallgatói számának évenkénti növekedése.

Gondolják meg önök, egyetemi polgárok! hogy mennyi fáradságba kerül a tanároknak tudományait azok mostani színvonalának megfelelőleg előadni, és az illető intézetekben önöket munkálkodásaikban folytonosan vezetni; — mennyi gondot okozott a közoktatásügyi minster úrnak hazánk ezen első tanintézetének a mostani álláspontra való hozatala; — mily nagy áldozatokba került e nehéz időkben hazánknek ennek megvalósítása; — és hogy ez mind Ő császári és apostoli királyi F e l s é g e nemcsak jóváhagyásával, de rendeletére történt; — és érezni fogják, hogy mennyivel tartoznak az egyetem tanárainak, a jelenlegi közoktatásügyi minster úrnak, szeretett hazánknek, de főleg Ő F e l s é g é n e k, legkegyelmesebb királyunknak.

Ne feledkezzenek meg arról, hogy hazánk valóság-, és oktatásügyének nagy része ma-

holnap önök kezeiben lesz; és hogy e hon jólléte, tekintélye és szilárdsága önök egyetemi polgárok képezettségétől és egyetértésétől függ.

Törekedjenek annak javát előmozdítani „Virus unitis.“

Ez tanácsom, ez kérésem, melylyel hivataloskodásomat megkezdem.
